

Curs Biostatistica 2017 - Laborator 1 & 2

Contents

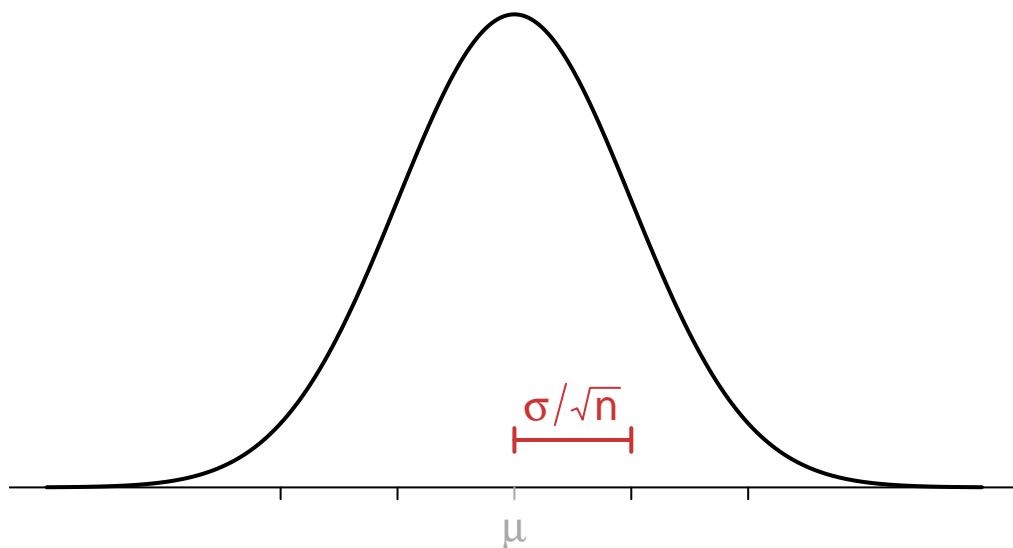
1	Intervale de încredere	1
1.1	Densitatea normală	1
1.2	Intervale de încredere pentru medie	2
2	Testarea ipotezelor statistice: inferență asupra unui eșantion	5
2.1	Exemplul 1	5
3	Testarea ipotezelor statistice: inferență asupra a două eșantioane	9
3.1	Exemplul 1	9
3.2	Exemplul 2	13
3.3	Exemplul 3	14
3.4	Exemplul 4	15
3.5	Grafic recomandat	16
4	Testarea ipotezelor statistice: inferență asupra a două eșantioane dependente (perechi)	17

1 Intervale de încredere

1.1 Densitatea normală

```
par(bty="n")
x <- seq(-4,4,length=501)
plot(x,dnorm(x),type="l",xaxt="n",yaxt="n",xlab="",ylab="",lwd=2)
abline(h=0)
x <- c(-2,-1,1,2)
segments(x,0,x,-0.01,xpd=TRUE)
segments(0,0,0,-0.01,xpd=TRUE,col="darkgray")
text(0,-0.04,expression(mu),xpd=TRUE,cex=1.3,col="darkgray")
segments(c(0,0,1),c(0.04,0.03,0.03),c(1,0,1),c(0.04,0.05,0.05),lwd=2,col="brown3")
text(0.5,0.07,expression(sigma/sqrt(n)),cex=1.3,col="brown3")
```


1.2 Integrale de încredere pentru medie

Generarea intervalelor de încredere:

```
p <- 5
n <- 20

lo3 <- hi3 <- lo2 <- hi2 <- lo <- hi <- vector("list",p)

for(i in 1:p) {
  dat <- matrix(rnorm(n*10,3.5,sd=1.5),ncol=10)

  m <- apply(dat,1,mean)
  s <- apply(dat,1,sd)

  lo[[i]] <- m-qnorm(0.975)*1.5/sqrt(10)
  hi[[i]] <- m+qnorm(0.975)*1.5/sqrt(10)

  lo2[[i]] <- m-qnorm(0.975)*s/sqrt(10)
  hi2[[i]] <- m+qnorm(0.975)*s/sqrt(10)

  lo3[[i]] <- m-qt(0.975,9)*s/sqrt(10)
  hi3[[i]] <- m+qt(0.975,9)*s/sqrt(10)
}
```

Integrale de încredere atunci când σ este cunoscut:

```

r <- range(unlist(c(lo,hi,lo2,hi2,lo3,hi3)))

par(mfrow=c(1,5), las=1, mar=c(5.1,2.1,6.1,2.1))

for(i in 1:p) {
  plot(0,0,type="n",ylim=0.5+c(0,n),xlim=r,ylab="",xlab="",yaxt="n")

  abline(v=3.5,lty=2,col="brown3",lwd=2)

  segments(lo[[i]],1:n,hi[[i]],1:n,lwd=2)

  o <- (1:n)[lo[[i]] > 3.5 | hi[[i]] < 3.5]

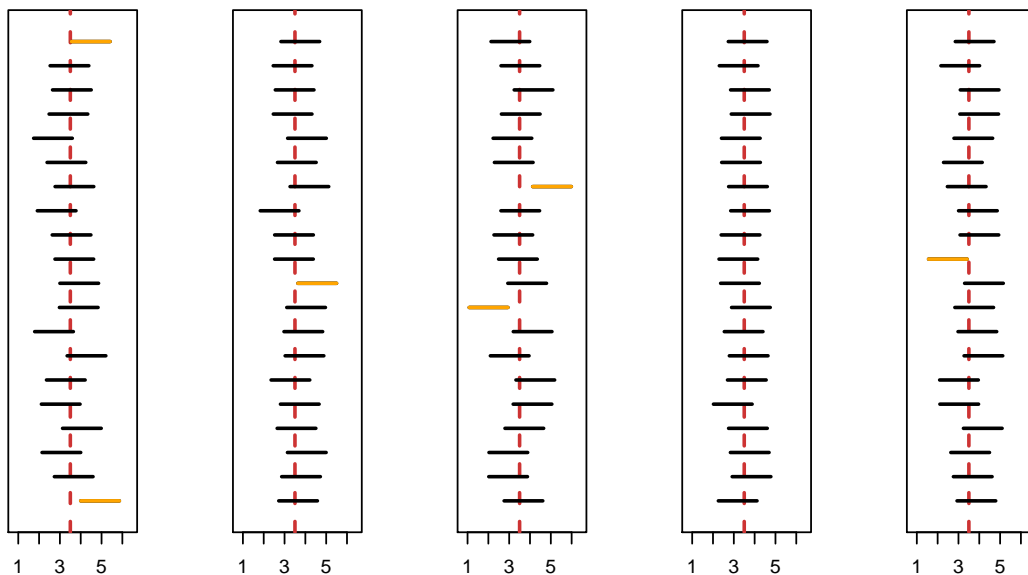
  segments(lo[[i]][o],o,hi[[i]][o],o,lwd=2,col="orange")
}

par(mfrow=c(1,1))

mtext(expression(paste("100 intervale de încredere pentru ",mu)),
       side=3,cex=1.5,xpd=TRUE,line=4)
mtext(expression(paste("(",sigma," cunoscut)")),side=3,cex=1.3,
       xpd=TRUE,line=2.7)

```

100 intervale de încredere pentru μ (σ cunoscut)

Intervale de încredere **incorecte** atunci când σ nu este cunoscut:

```

par(mfrow=c(1,5), las=1, mar=c(5.1,2.1,6.1,2.1))
for(i in 1:p) {
  plot(0,0,type="n",ylim=0.5+c(0,n),xlim=r,ylab="",xlab="",yaxt="n")
  abline(v=3.5,lty=2,col="brown3",lwd=2)

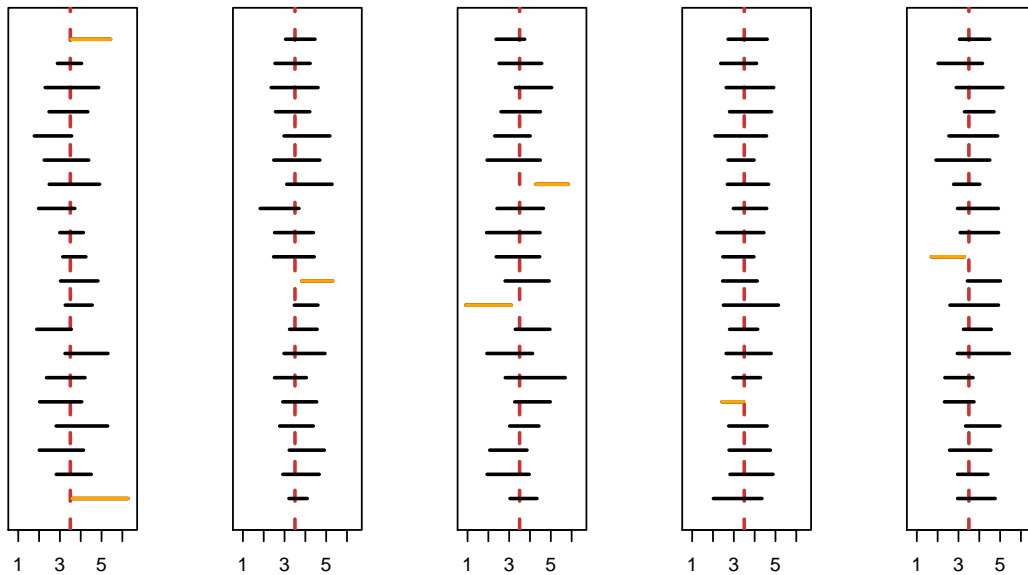
```

```

segments(lo2[[i]],1:n,hi2[[i]],1:n,lwd=2)
o <- (1:n)[lo2[[i]] > 3.5 | hi2[[i]] < 3.5]
segments(lo2[[i]][o],o,hi2[[i]][o],o,lwd=2,col="orange")
}
par(mfrow=c(1,1))
mtext(expression(paste("100 intervale de încredere incorecte pentru ",mu)),side=3,cex=1.5,xpd=TRUE,line=
mtext(expression(paste("(",sigma," necunoscut)")),
side=3,cex=1.3,xpd=TRUE,line=2.7)

```

100 intervale de încredere incorecte pentru μ (σ necunoscut)

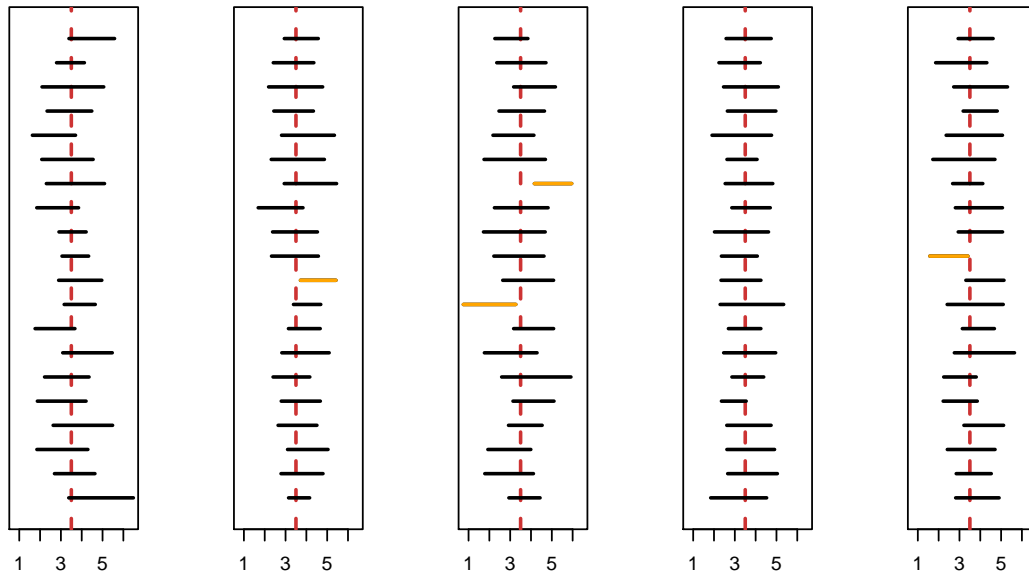
Intervale de încredere **corecte** atunci când σ nu este cunoscut:

```

par(mfrow=c(1,5), las=1, mar=c(5.1,2.1,6.1,2.1))
for(i in 1:p) {
  plot(0,0,type="n",ylim=0.5+c(0,n),xlim=r,ylab="",xlab="",yaxt="n")
  abline(v=3.5,lty=2,col="brown3",lwd=2)
  segments(lo3[[i]],1:n,hi3[[i]],1:n,lwd=2)
  o <- (1:n)[lo3[[i]] > 3.5 | hi3[[i]] < 3.5]
  segments(lo3[[i]][o],o,hi3[[i]][o],o,lwd=2,col="orange")
}
par(mfrow=c(1,1))
mtext(expression(paste("100 intervale de încredere pentru ",mu)),
side=3,cex=1.5,xpd=TRUE,line=4)
mtext(expression(paste("(",sigma," necunoscut)")),
side=3,cex=1.3,xpd=TRUE,line=2.7)

```

100 intervale de încredere pentru μ (σ necunoscut)

2 Testarea ipotezelor statistice: inferență asupra unui eșantion

2.1 Exemplul 1

Care este temperatura normală a corpului uman ? (vezi articol) Ne dorim să testăm din punct de vedere statistic dacă temperatura medie a corpului uman este de 37°C plecând de la următorul set de date descarcă (sursa originală a datelor este Mackowiak, P. A., Wasserman, S. S., and Levine, M. M. (1992). *A Critical Appraisal of 98.6 Degrees F, the Upper Limit of the Normal Body Temperature, and Other Legacies of Carl Reinhold August Wunderlich. Journal of the American Medical Association*, 268, 1578-1580).

Pentru a citi datele putem folosi două metode: sau să le citim direct din pagina de internet (prin comanda `read.table`)

```
file = "https://alexamarioarei.github.io/Teaching/Biostatistics/labs/data/normtemp.txt"
normtemp = read.table(file, header=F, col.names=c("temp", "sex", "hr"))
```

```
head(normtemp)
```

```
##   temp sex hr
## 1 96.3   1 70
## 2 96.7   1 71
## 3 96.9   1 74
## 4 97.0   1 80
## 5 97.1   1 73
```

```
## 6 97.1 1 75
```

sau descărcând local fișierul cu date și înlocuind adresa de internet din `file` cu cea locală.

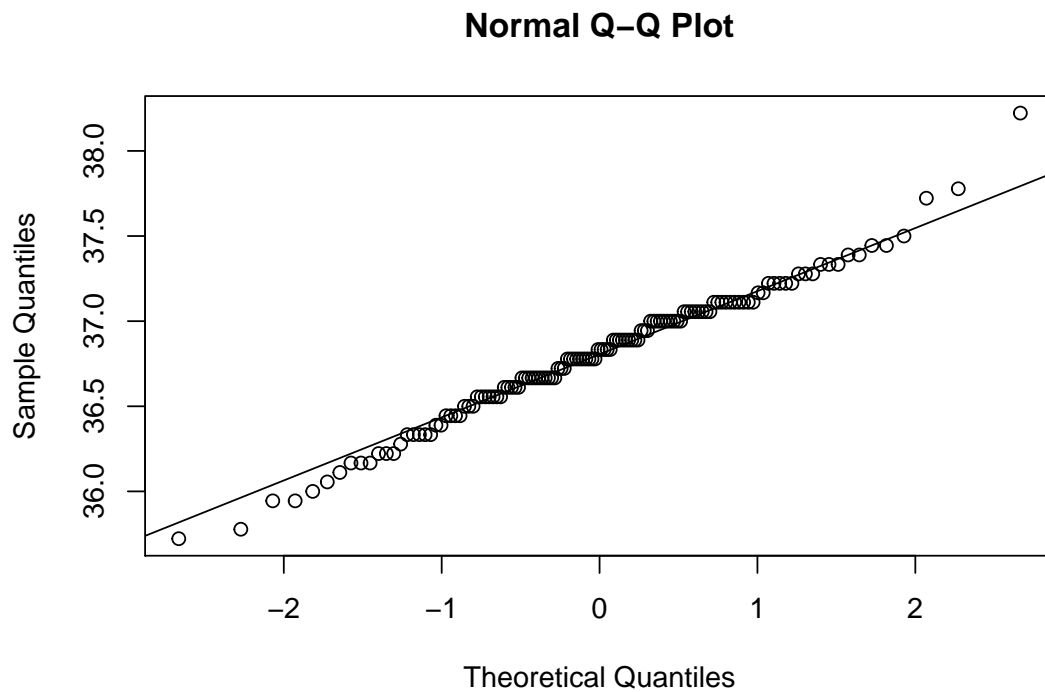
Temperatura apare în grade Fahrenheit și am dori să transformăm în grade Celsius folosind formula:

$$T_C = 5(T_F - 32)/9$$

```
normtemp$tempC = (normtemp$temp - 32)*5/9  
degreesC = normtemp$tempC
```

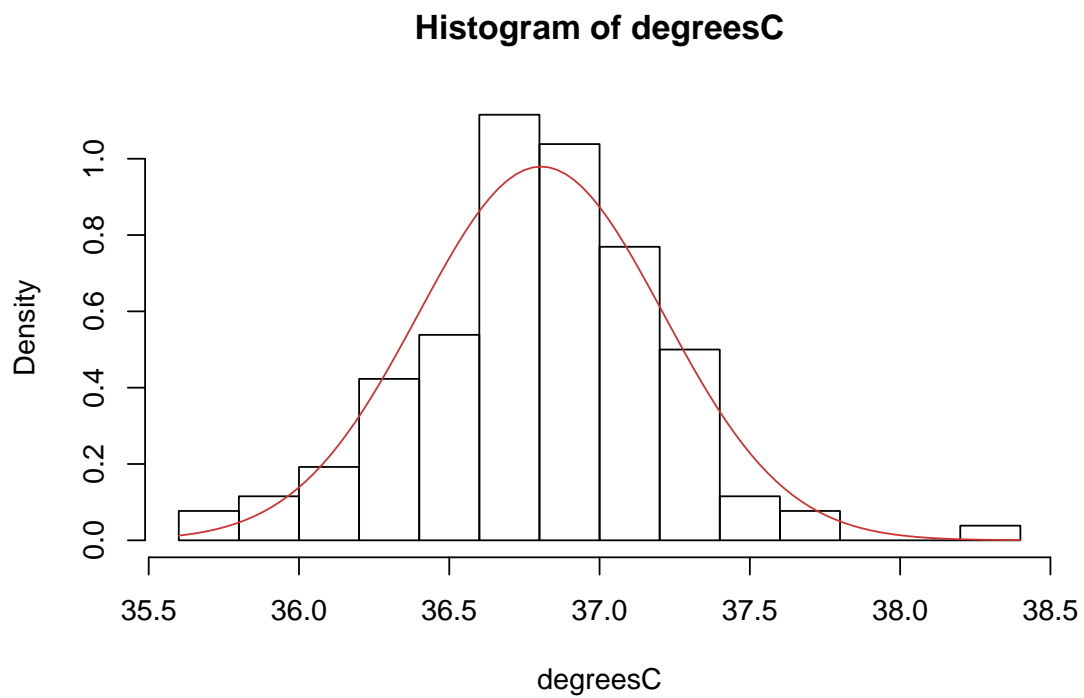
Testul t-student presupune că eșantionul (independent) a provenit dintr-o populație normală și pentru aceasta putem verifica ipoteza de normalitate (QQ plot):

```
qqnorm(degreesC)  
qqline(degreesC)
```


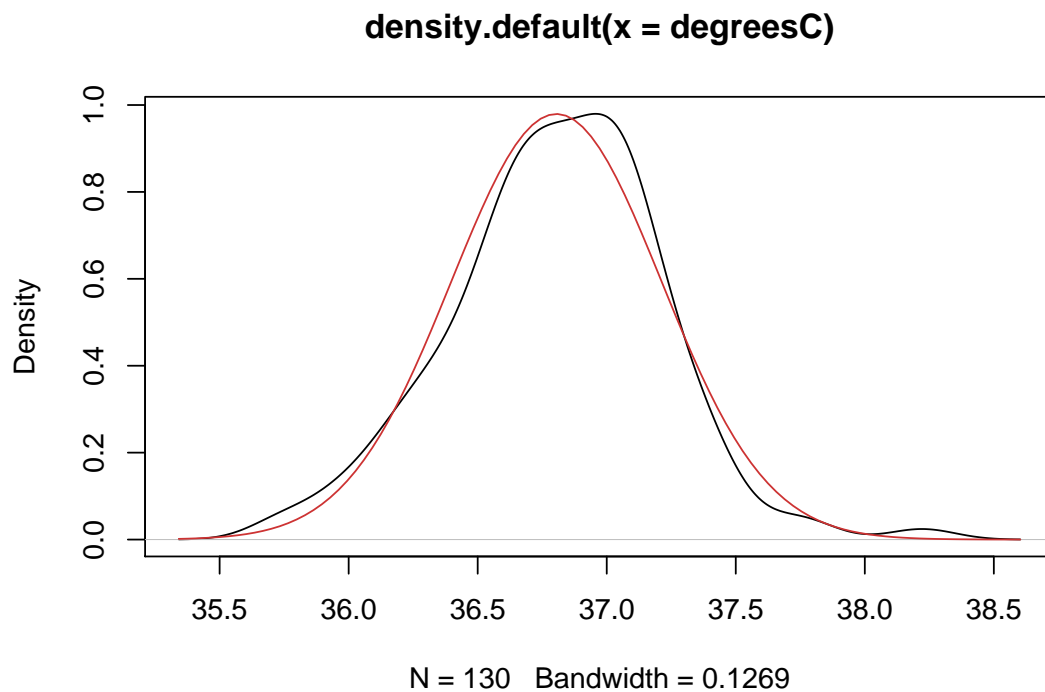
Trasăm histograma:

```
hist(degreesC, probability = T)  
degM = mean(degreesC)  
degSD = sd(degreesC)  
curve(dnorm(x, degM, degSD), add = T, col = "brown3")
```


Trasăm densitatea:

```
plot(density(degreesC))  
curve(dnorm(x, degM, degSD), add = T, col = "brown3")
```


Testăm ipoteza de normalitate (folosind testul Shapiro-Wilk):

```
shapiro.test(degreesC) # distributia pare sa fie aproape de normala si testul nu detecteaza
```

```
##  
## Shapiro-Wilk normality test  
##  
## data: degreesC  
## W = 0.98658, p-value = 0.2332
```

```
# o abatere semnificativa fata de normala
```

Distribuția pare să fie aproape de normală, testul Shapiro-Wilk nu detectează o deviație semnificantă de la normalitate.

```
t.test(degreesC, mu = 37, alternative = "two.sided") # respingem H0
```

```
##  
## One Sample t-test  
##  
## data: degreesC  
## t = -5.4548, df = 129, p-value = 2.411e-07  
## alternative hypothesis: true mean is not equal to 37  
## 95 percent confidence interval:  
## 36.73445 36.87581  
## sample estimates:  
## mean of x  
## 36.80513
```

```
ttest_deg = t.test(degreesC, mu = 37)
```

```
ttest_deg$statistic
```

```
##          t  
## -5.454823
```

```
ttest_deg$p.value
```

```
## [1] 2.410632e-07
```

```
ttest_deg$conf.int
```

```
## [1] 36.73445 36.87581  
## attr(,"conf.level")  
## [1] 0.95
```

Dacă nu avem datele și avem o problemă de tipul: un eșantion de 130 de persoane a fost selectionat și temperatura corpului a fost măsurată. Media eșantionului a fost 36.805 iar abaterea standard 0.4073. Testati ipoteza nulă că media temperaturii corpului uman este de 37 grade Celsius.

În acest caz avem:

```
t.obt = (36.805 - 37)/(0.4073/sqrt(130))  
t.obt
```

```
## [1] -5.458733
```

```
qt(c(0.25, 0.975), df = 129) # valorile critice pentru alpha = 0.05
```

```
## [1] -0.6763963 1.9785245
```



```
2*pt(t.obt, df = 129) # p valoarea pentru testul two-tailed
```

```
## [1] 2.367923e-07
```

Ca să automatizăm aceste calcule putem crea o funcție:

```
t.single = function(obs.mean, mu, SD, n) {  
  t.obt = (obs.mean - mu) / (SD / sqrt(n))  
  p.value = pt(abs(t.obt), df=n-1, lower.tail=F)  
  print(c(t.obt = t.obt, p.value = p.value))  
  warning("P-value pentru one-sided. Dubleaza pentru two-sided.")  
}
```

```
t.single(36.805, mu = 37, SD = 0.4073, n = 130)
```

```
##          t.obt          p.value  
## -5.458733e+00  1.183961e-07
```

```
## Warning in t.single(36.805, mu = 37, SD = 0.4073, n = 130): P-value pentru  
## one-sided. Dubleaza pentru two-sided.
```

3 Testarea ipotezelor statistice: inferență asupra a două eșantioane

---

3.1 Exemplul 1

În contextul exemplului anterior, să presupunem că vrem să vedem dacă există vreo diferență între temperatura medie la bărbați și temperatura medie la femei.

```
str(normtemp)
```

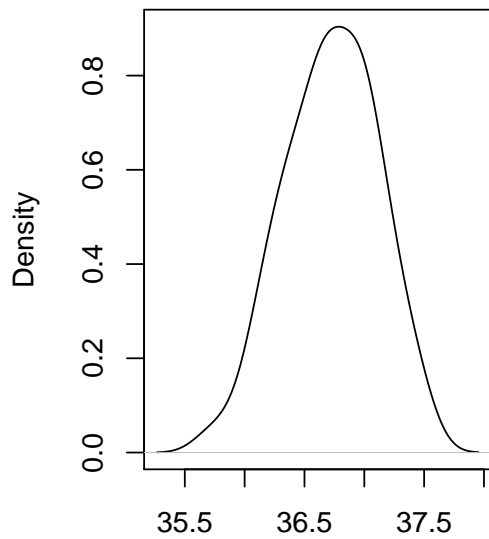
```
## 'data.frame':   130 obs. of  4 variables:  
## $ temp : num  96.3 96.7 96.9 97 97.1 97.1 97.1 97.2 97.3 97.4 ...  
## $ sex : int  1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 ...  
## $ hr : int  70 71 74 80 73 75 82 64 69 70 ...  
## $ tempC: num  35.7 35.9 36.1 36.1 36.2 ...
```

```
tempB = normtemp$tempC[which(normtemp$sex == 1)]  
tempF = normtemp$tempC[which(normtemp$sex == 2)]
```

Ilustrare a temperaturii bărbaților și a femeilor:

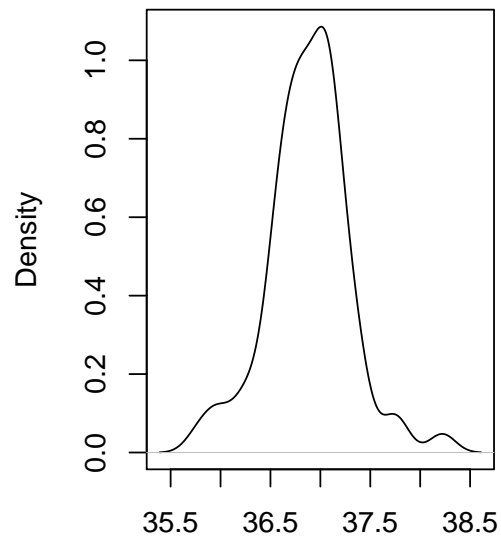
```
par(mfrow=c(1,2))  
plot(density(tempB), main="Temperatura Barbatilor")  
plot(density(tempF), main="Temperatura Femeilor")
```

Temperatura Barbatilor

N = 65 Bandwidth = 0.1516

Temperatura Femeilor

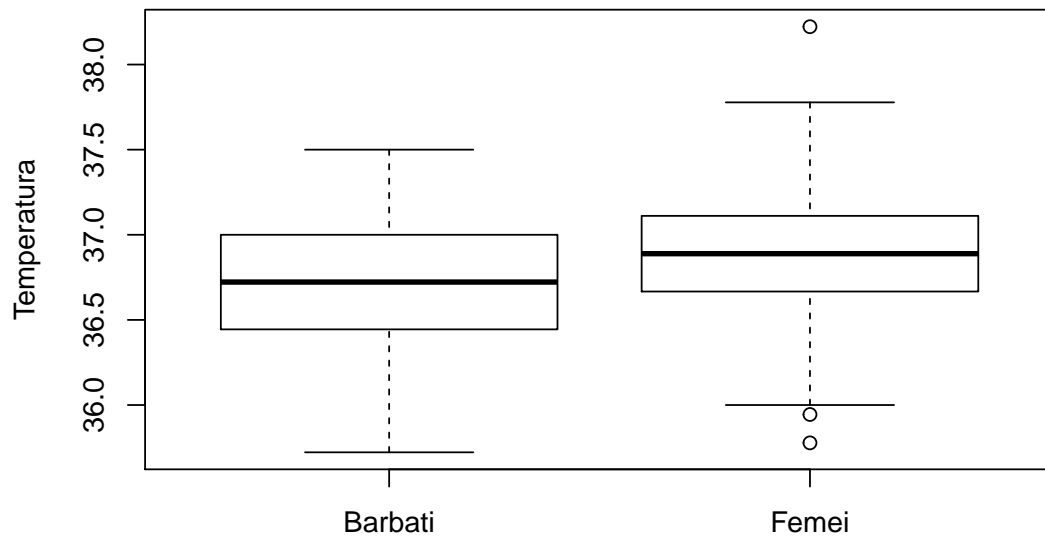

N = 65 Bandwidth = 0.1295

Sub formă de boxplot:

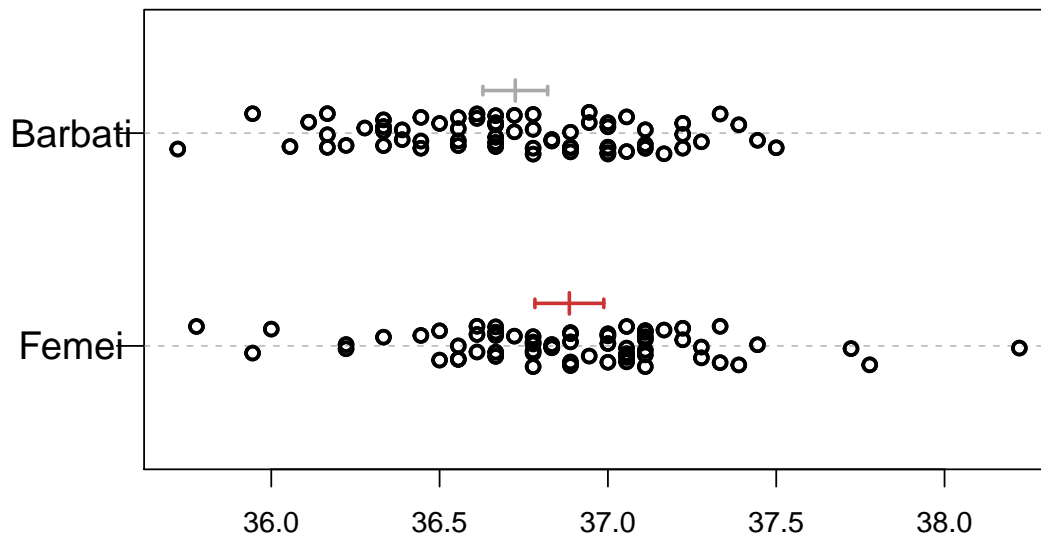
```
par(mfrow = c(1,1))
boxplot(tempB, tempF, ylab="Temperatura",      # plot and label y-axis
        names=c("Barbati","Femei"),          # group names on x-axis
        main="Temperatura in functie de sex")  # main title
```

Temperatura în funcție de sex

Trasarea datelor împreună cu intervalele de încredere:

```
source("functions/dotplot.R")  
  
dotplot(tempB, tempF, labels=c("Barbati", "Femei"))
```


Testarea ipotezelor statistice cu ajutorul testului t-student (corecția lui Welch):

```
t.test(tempB, tempF) # Welch correction
```

```
##
##  Welch Two Sample t-test
##
## data:  tempB and tempF
## t = -2.2854, df = 127.51, p-value = 0.02394
## alternative hypothesis: true difference in means is not equal to 0
## 95 percent confidence interval:
##  -0.29980476 -0.02156277
## sample estimates:
## mean of x mean of y
##  36.72479  36.88547
```

Verificăm dacă cele două eșantioane au varianțe egale (folosim testul lui Fisher):

```
var.test(tempB, tempF)
```

```
##
##  F test to compare two variances
##
## data:  tempB and tempF
## F = 0.88329, num df = 64, denom df = 64, p-value = 0.6211
## alternative hypothesis: true ratio of variances is not equal to 1
## 95 percent confidence interval:
##  0.5387604 1.4481404
## sample estimates:
## ratio of variances
## 0.8832897
```

Aplicăm acum testul t-student cu opțiunea de varianțe egale (pooled variance):

```
t.test(tempB, tempF, var.equal = T) # without Welch correction

##
## Two Sample t-test
##
## data: tempB and tempF
## t = -2.2854, df = 128, p-value = 0.02393
## alternative hypothesis: true difference in means is not equal to 0
## 95 percent confidence interval:
## -0.29979966 -0.02156786
## sample estimates:
## mean of x mean of y
## 36.72479 36.88547
```

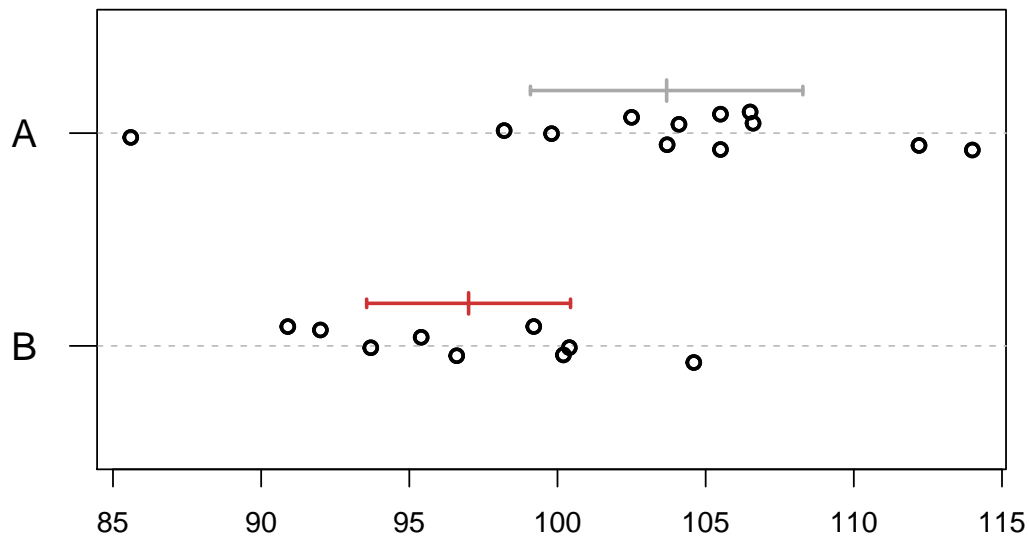
3.2 Exemplul 2

```
# Example data
x <- c(102.5, 106.6, 99.8, 106.5, 103.7, 105.5, 98.2, 104.1, 85.6, 105.5, 114.0, 112.2)
y <- c(93.7, 90.9, 100.4, 92.0, 100.2, 104.6, 95.4, 96.6, 99.2)

# Two-sided t-test allowing un-equal population SDs
t.test(x,y)

##
## Welch Two Sample t-test
##
## data: x and y
## t = 2.6041, df = 18.475, p-value = 0.01769
## alternative hypothesis: true difference in means is not equal to 0
## 95 percent confidence interval:
## 1.30124 12.06543
## sample estimates:
## mean of x mean of y
## 103.6833 97.0000

dotplot(x,y)
```


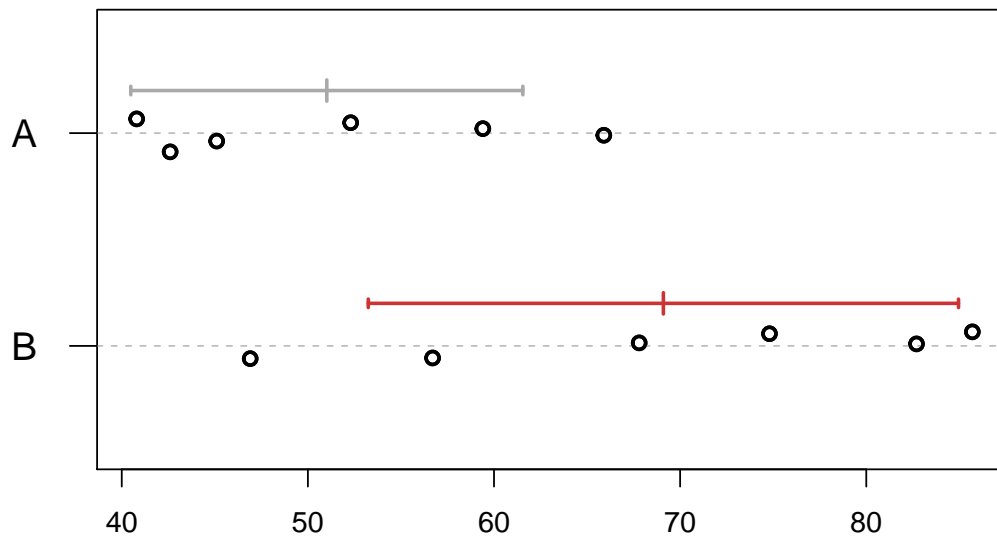
3.3 Exemplul 3

```
# One-tailed test example
x <- c(59.4, 52.3, 42.6, 45.1, 65.9, 40.8)
y <- c(82.7, 56.7, 46.9, 67.8, 74.8, 85.7)

# One-tailed t-test
t.test(x,y,alt="less")

##
## Welch Two Sample t-test
##
## data: x and y
## t = -2.4421, df = 8.6937, p-value = 0.01907
## alternative hypothesis: true difference in means is less than 0
## 95 percent confidence interval:
##      -Inf -4.454703
## sample estimates:
## mean of x mean of y
##  51.01667  69.10000

# The dotplot
dotplot(x,y)
```


3.4 Exemplul 4

```
# another one-tailed test example
```

```
x <- c(63.3, 58.6, 59.0, 60.5, 56.3, 57.4)
```

```
y <- c(75.6, 65.9, 72.3, 58.0, 64.4, 66.2)
```

```
t.test(x,y,alt="less")
```

```
##
```

```
## Welch Two Sample t-test
```

```
##
```

```
## data: x and y
```

```
## t = -2.8968, df = 6.5546, p-value = 0.01242
```

```
## alternative hypothesis: true difference in means is less than 0
```

```
## 95 percent confidence interval:
```

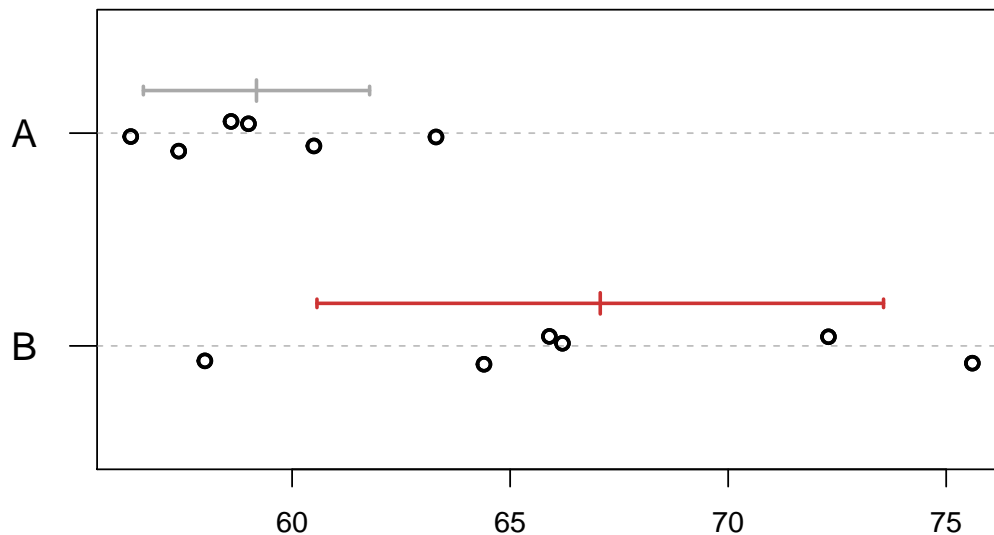
```
## -Inf -2.674212
```

```
## sample estimates:
```

```
## mean of x mean of y
```

```
## 59.18333 67.06667
```

```
dotplot(x,y)
```


3.5 Grafic recomandat

```
x <- c(15.1, 13.1, 21.5)
y <- c(35.1, 39.5, 58.8)

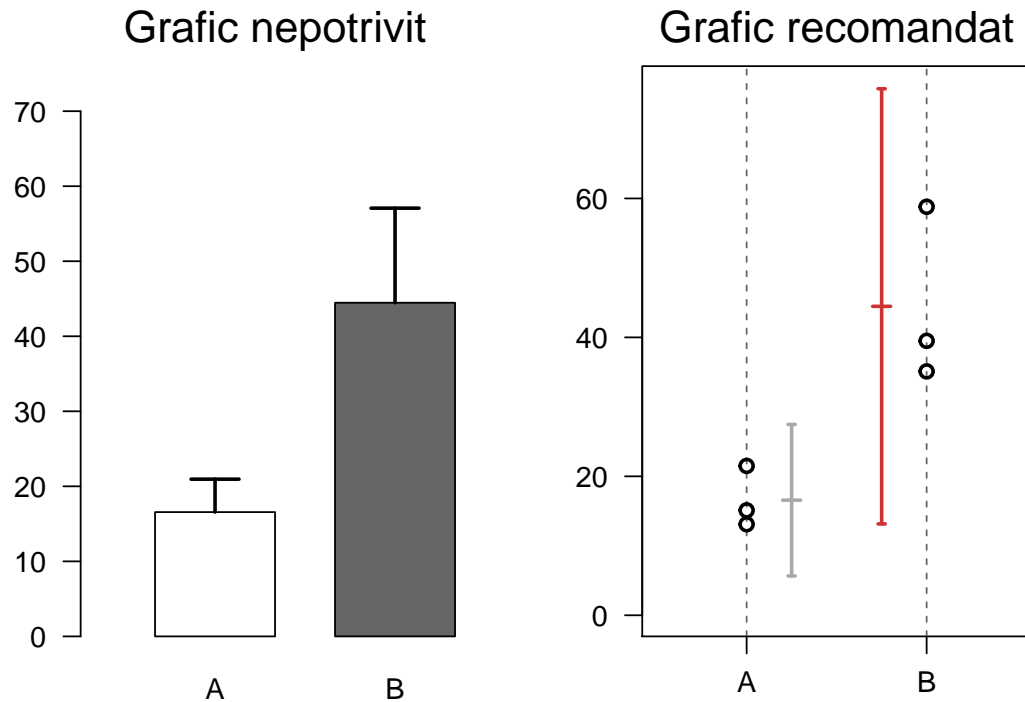
par(mar=c(4,4,2,1),mfrow=c(1,2),las=1)

barplot(c(mean(x),mean(y)),width=1,space=c(0.5,0.5),
        col=c("white","gray40"),xlim=c(0,3),names=c("A","B"),
        ylim=c(0,76))
segments(1,mean(x),1,mean(x)+sd(x),lwd=2)
segments(0.8,mean(x)+sd(x),1.2,mean(x)+sd(x),lwd=2)
segments(2.5,mean(y),2.5,mean(y)+sd(y),lwd=2)
segments(2.3,mean(y)+sd(y),2.7,mean(y)+sd(y),lwd=2)
mtext("Grafic nepotrivit",cex=1.5,line=0.5)

plot(rep(0:1,c(3,3)),c(x,y),xaxt="n",ylim=c(0,76),
      xlim=c(-0.5,1.5),ylab="",xlab="")
abline(v=0:1,col="gray40",lty=2)
points(rep(0:1,c(3,3)),c(x,y),lwd=2)
mtext("Grafic recomandat",cex=1.5,line=0.5)
xci <- t.test(x)$conf.int
yci <- t.test(y)$conf.int
segments(0.25,xci[1],0.25,xci[2],lwd=2,col="darkgray")
segments(c(0.23,0.23,0.2),c(xci,mean(x)),c(0.27,0.27,0.3),
        c(xci,mean(x)),lwd=2,col="darkgray")
segments(1-0.25,yci[1],1-0.25,yci[2],lwd=2,col="brown3")
```



```
segments(1-c(0.23,0.23,0.2),c(yci,mean(y)),1-c(0.27,0.27,0.3),
        c(yci,mean(y)),lwd=2,col="brown3")
u <- par("usr")
segments(0:1,u[3],0:1,u[3]-diff(u[3:4])*0.03,xpd=TRUE)
text(0:1,u[3]-diff(u[3:4])*0.08,c("A","B"),xpd=TRUE)
```


4 Testarea ipotezelor statistice: inferență asupra a două eșantioane dependente (perechi)

Considerăm următorul set de date din pachetul MASS (luarea în greutate de către femei anorexice):

```
data(anorexia, package="MASS")
attach(anorexia)
str(anorexia)
```

```
## 'data.frame': 72 obs. of 3 variables:
## $ Treat : Factor w/ 3 levels "CBT","Cont","FT": 2 2 2 2 2 2 2 2 2 2 ...
## $ Prewt : num 80.7 89.4 91.8 74 78.1 88.3 87.3 75.1 80.6 78.4 ...
## $ Postwt: num 80.2 80.1 86.4 86.3 76.1 78.1 75.1 86.7 73.5 84.6 ...
```

```
ft=subset(anorexia,Treat="FT") # family treatment
```

Testăm dacă există diferențe între luarea în greutate înainte de tratament și după tratament:

```
with(ft, t.test(Postwt-Prewt, mu=0, alternative="greater"))
```

```
##
```

```
## One Sample t-test
##
## data: Postwt - Prewt
## t = 2.9376, df = 71, p-value = 0.002229
## alternative hypothesis: true mean is greater than 0
## 95 percent confidence interval:
##  1.195825      Inf
## sample estimates:
## mean of x
##  2.763889

sau

with(ft, t.test(Postwt, Prewt, paired=T, alternative="greater"))

##
## Paired t-test
##
## data: Postwt and Prewt
## t = 2.9376, df = 71, p-value = 0.002229
## alternative hypothesis: true difference in means is greater than 0
## 95 percent confidence interval:
##  1.195825      Inf
## sample estimates:
## mean of the differences
##                2.763889
```